

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний технічний університет**

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ (ОПОРНИЙ)
з дисципліни:
«ЄВРОПЕЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ»
для студентів другого магістерського рівня освіти
галузі знань: 29 міжнародні відносини, спеціальності: 292
міжнародні економічні відносини, всіх форм навчання**

2017

Конспект лекцій (опорний) з дисципліни «Європейська економічна інтеграція» для студентів другого магістерського рівня освіти галузі знань: 29 міжнародні відносини, спеціальності 292 міжнародні економічні відносини всіх форм навчання / Укл.: М. М. Ситников – Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. – 44 с.

Укладач: М. М. Ситников, к.т.н., доцент

Рецензент...О.П.Сарнацький, д.іст.н.,професор

Відповідальний за випуск: Т.В. Перелигіна, провідний фахівець

Затверджено
на засіданні кафедри
“Міжнародні економічні відносини
Протокол № 1
від 28 серпня 2017 р.

Рекомендовано до видання
НМК ГФ
Протокол № 14
від 29 серпня 2017 р.

МЕТА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Європейська економічна інтеграція» входить до циклу дисциплін гуманітарного напрямку і є важливою складовою частиною підготовки студентів за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини».

Метою курсу є формування уявлення студентів про етапи, форми і механізми процесів європейської економічної інтеграції, визначення передумов, чинників та наслідків євроінтеграції.

ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Задачі дисципліни:

- Ознайомлення з теоретичними концепціями, формами і механізмами реалізації міжнародної економічної інтеграції;
- Визначення макроекономічного ефекту інтеграційної взаємодії;
- Проведення аналізу процесів економічної інтеграції та їх впливу на розвиток як економіки країн Європейського Союзу, так і світового господарства в цілому;
- Здійснення оцінки поточних економічних відносин між Європейським Союзом і Україною та визначення перспектив їх розвитку.

Дисципліна «Європейська економічна інтеграція» пов'язана з наступними навчальними курсами:

- Макроекономіка;
- Міжнародні економічні відносини;
- Країнознавство;
- Світова економіка;
- Міжнародні валютно-кредитні відносини;
- Міжнародні валютні угруповання;
- Європейська валютна інтеграція

НАЙМЕНУВАННЯ ТЕМ, ЛЕКЦІЙ, ЇХ ПЛАНИ, ОПОРНІ ПОНЯТТЯ

Тема 1. Теоретичні основи і концепції міжнародної економічної інтеграції.

План

1.1 Поняття, передумови та цілі міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)

1.2 Еволюція теоретичних концепцій міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)

1.3 Поняття, передумови та цілі міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)

Основні терміни і поняття

Концепції і теоретичні підґрунтя міжнародної економічної інтеграції. Інституціональні положення інтеграції. Моделі сучасного розвитку інтеграційних процесів. Форми, стадії, механізми та наслідки міжнародної економічної інтеграції.

Література

Основна

1. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.; Європейський Союз: Історія і засади функціонування: Навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. – К.: Знання. – 2009. – 751 с.
2. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.
3. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. – 304 с.
4. Шнирков О.І., Копійка В.В., Муравйов В.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.
5. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.

Додаткова

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія/ М.С.Гамов, А.О.Єгоров, Г.Л.Кладова, О.О.Нечай.- Запоріжжя: ЗНТУ, 2010.- 191 с.
2. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція]/ І.Грицяк, О.Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.- 2009.- № 2.- С. 200-210.-
3. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центральнo-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М.Бліхар// Актуальні проблеми економіки.- 2008.- № 7.- С. 3-8.
4. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р.Сіденко// Фінанси України.- 2007.- № 9.- С.143-150.
5. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В.Чалий// Зовнішні справи.- 2007.- № 10.- С. 16-18.

Електронний ресурс

1. The world factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
2. Official Journal of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/>
3. European Commission-Enterprise and Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/>
4. http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/eurorelated_en.htm.
5. <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new>

Економічна інтеграція – це процес створення державами умов для підвищення ефективності функціонування національних економік за рахунок їх зближення, взаємодії, зрощування в єдиний господарський комплекс.

МЕІ приймає форму міждержавних угод і регульований міждержавними органами.

Основою міжнародної економічної інтеграції виступають торговельні відносини, що існують між країнами. Саме на **вигодах здійснення вільної торгівлі** між країнами базується теорія міжнародної економічної інтеграції.

Передумови економічної інтеграції:

- Близькість рівнів економічного розвитку країн і близькість ступенів ринкової зрілості країн.
- Географічна близькість країн, що інтегруються, наявність спільних кордонів та економічних зв'язків, що склалися історично.
- Спільність економічних та інших проблем, які стоять перед країнами.

• **Демонстраційний ефект.** В економіках країн, які входять до певного інтеграційного об'єднання, мають відбуватися позитивні зрушення, і якщо це так, то країни, що не входять до цього об'єднання, починають бачити вигоду від вступу в це об'єднання.

• **Ефект доміно.** Коли декілька країн зробили інтеграційне групування, то економічні зв'язки цих країн з зовнішнім світом скорочуються, що створює імпульс для таких країн зовнішнього світу входити в це інтеграційне групування. (Термодинамічна аналогія)

Цілі інтеграційного групування:

- Інтеграція дає можливість країні в цілому і окремим суб'єктам господарської діяльності, отримати доступ до більшого ринку, ніж до інтеграції.
- Використання переваг ефекту масштабу.
- Створення сприятливого зовнішньоекономічного середовища.

1.2 Еволюція теоретичних концепцій міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)

Основи теорії аналізу міжнародних інтеграційних процесів закладено у роботах, присвячених теорії митних союзів (де Бірс (1941), Вінер та Байє (1950)). У цілому в 1818-1924рр. Було засновано 16 митних союзів.

Загалом зрозуміло, що для зон преференційної і вільної торгівлі, митних союзів ефективність інтеграції досягається, насамперед, унаслідок інтенсифікації взаємних торговельних потоків. Кількісно оцінити зростання експортних операцій можна, використовуючи, зокрема емпіричну модель Бергетранда.

Тема 2. Еволюція і механізм європейської економічної інтеграції.

План

2.1 Форми, стадії, механізми та наслідки міжнародної економічної інтеграції

2.2 Інтеграційні альянси сучасного світового господарства

2.3 Форми, стадії, механізми та наслідки міжнародної економічної інтеграції.

2.4 Заснування Європейського економічного співтовариства

2.5 Опозиція Великобританії та її партнерів поглибленню європейської інтеграції

2.6 Інтеграційні процеси в Західній Європі протягом 60-х рр. 20 ст

Заснування Європейського економічного співтовариства

Основні терміни і поняття

Розвиток теорій економічного європейського об'єднання. Передумови інтеграційних процесів у Західній Європі. Угода з пільгового тарифу. Зона вільної торгівлі. Римські договори. Митний союз. Альтернативи інтеграції.

Література

Основна

1. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. – 304 с.

2. Шнирков О.І., Копійка В.В., Муравйов В.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.

Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.

3. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.; Європейський Союз: Історія і засади функціонування: Навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. – К.: Знання. – 2009. – 751 с.

4. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.

5. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. – 304 с.

Додаткова

1. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція]/ І.Грицяк, О.Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.- 2009.- № 2.- С. 200-210.-
2. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центрально-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М.Бліхар// Актуальні проблеми економіки.- 2008.- № 7.- С. 3-8.
3. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р.Сіденко// Фінанси України.- 2007.- № 9.- С.143-150.
4. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В.Чалий// Зовнішні справи.- 2007.- № 10.- С. 16-18.
5. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави/ О.Д.Байда// Наукові праці ... Сер.: Економічна.- Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.

Електронний ресурс

1. http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/eurorelated_en.htm.
2. <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new>
3. Official Journal of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/>

Основні *форми* міжнародної економічної інтеграції зводяться до таких:

Угода з пільгового тарифу між країнами припускає, що митний збір на торгівлю між країнами, які підписали угоду, нижчий відносно мит, стягнутих із торгівлі з третіми країнами.

Зона вільної торгівлі — угода між країнами про усунення всіх тарифних і кількісних обмежень на взаємну торгівлю. Кожна країна в

цій зоні зберігає свій власний тариф і інші види регуляції торгівлі з третіми країнами.

Частковий митний союз створюється, коли країни-учасниці зберігають свої початкові тарифи на взаємну торгівлю і вводять спільний зовнішній тариф на торгівлю з третіми країнами.

У митному союзі країни-учасниці не тільки ліквідують тарифні і кількісні обмеження на свою внутрішню торгівлю, але також вводять спільний зовнішній тариф на торгівлю з третіми країнами. Країни-учасниці беруть участь у міжнародних переговорах з торгівлі і тарифів як єдине ціле. Фактично, митний союз — це зона вільної торгівлі, яка має спільну торговельну політику по відношенню до країн, що не є її членами.

У спільному ринку, крім митного союзу, існує вільна мобільність факторів виробництва. Вводяться загальні обмеження на рух виробничих факторів з третіми країнами. Спільний ринок являє собою митний союз, поєднаний із умовою про вільний рух робочої сили та капіталу. Таким чином, наслідком створення спільного ринку є **встановлення «чотирьох свобод», тобто вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили.**

Економічний і валютний союз між країнами передбачає не тільки спільний ринок, але також **гармонізацію фінансової, грошової, промислової, регіональної, транспортної політики.** Економічний союз передбачає подальше розширення спільного ринку у сфері гармонізації національної економічної політики держав-членів таким чином, щоб забезпечити належне функціонування самого спільного ринку. В обіг введена **єдина спільна валюта.**

Повна економічна інтеграція між країнами передбачає союз з єдиною економічною політикою і «наднаціональним» урядом даної конфедерації з великими економічними повноваженнями. На цьому останньому етапі інтеграції відбувається остаточне злиття національних економік, в результаті чого утворюється **єдина об'єднана економіка.**

Усі форми міжнародної економічної інтеграції здійснюються **двома головними методами:**

- **інституціональним** - інтеграція розпочинається і продовжує розвиватись і поглиблюватись адміністративними заходами та акціями;

- **функціональним** - ґрунтується на принципах лібералізації економіки і зовнішньої торгівлі, яка лімітує адміністративні заходи на основі багатосторонньої угоди і забезпечує вільний обмін товарами між країнами у великому ринковому просторі внаслідок дії закону попиту і пропозиції, а не адміністративних правил.

• Інтеграційні методи вимагають гармонізації, координації та уніфікації економічної і соціальної політики.

25 березня 1957 р. у Римі Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди й Люксембург підписали два договори, які засновували Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) і Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом).

- Договір про ЄЕС домінував над іншими Європейськими договорами. Договір передбачав можливість розширення ЄЕС за рахунок інших європейських держав.

- Провідна мета інститутів Співтовариства за Римською угодою - створення Спільного ринку між державами-членами

- Угода містила три принципових аспекти:

- формування митного союзу, що передбачав вільне переміщення товарів, робітників, послуг і капіталів;

- здійснення спільної торгівельної політики щодо третіх країн і запровадження спільного митного тарифу (СМТ);

- проведення спільної політики в галузі сільського господарства й транспорту.

- Втілення в життя проекту Спільного ринку мало відбутися поступово і передбачало перехідний дванадцятирічний період, який складався з трьох етапів: 1958-1961; 1962-1965; 1966-1969.

- Завдання на перехідний період:

- гармонізація податкових систем;

- адаптація трудового законодавства, гармонізація соціальної політики;

- регламентація приватних угод або державних монополій, які спричинюють невідповідність цін;

- координація валютної, кредитної і бюджетної політики;

- опрацювання європейського корпоративного законодавства.

- Стаття 107 Договору містила передумови валютної інтеграції:

- “... кожна країна-член розглядає свою політику стосовно валютних курсів як сферу загальних інтересів.”

- Стаття 235 Договору надавала країнам-членам можливість проводити спільну політику у сферах, *не регламентованих Договором*, що дозволяло ЄЕС здійснювати безліч різноманітних політик без внесення змін в установчий Договір.

- Другий Римський договір засновував Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом), яке мало "створити умови розвитку для потужної атомної індустрії" з метою збільшення європейського енергетичного потенціалу (забезпечення більшої незалежності коаліції шести країн у сфері атомного виробництва).

- Вище правління ЄСВС замінювалося Радою міністрів у якості ключового органу в інституціональній системі європейських співтовариств. У ЄЕС постійне поточне управління справами Співтовариства покладалося на Комісію, яка складалася з дев'яти членів, призначених за спільною згодою країн-учасниць. Головна задача Комісії полягала в забезпеченні належного функціонування й розвитку Спільного ринку.

- Європейська парламентська асамблея, спільна для ЄЕС, ЄСВС, Євратому, складалась із 142 парламентарів, призначених національними парламентами, була покликана здійснювати консультативні й контролюючі функції і могла двома третинами голосів накласти вето на ухвали Комісії ЄЕС,

- Заснування ЄЕС і Євратому було вирішальним кроком на шляху реалізації стратегії європейської інтеграції, яка відкривала шлях до розбудови єдиної Європи.

Тема 3. Спільний ринок, його сутність та принципи функціонування.

План

3.1 Рушійні сили інтеграційних процесів у Західній Європі після Другої світової війни

3.2 План Маршалла та європейська інтеграція

3.3 Європейське співтовариство вугілля та сталі – перший практичний інтеграційний експеримент.

3.4 Бар'єри на шляху створення єдиного ринку країн ЄЕС

3.5 Перше розширення Європейського співтовариства

3.6 Розвиток економічної інтеграції у Західній Європі в роки світової економічної і фінансової кризи

3.7 Вплив другого та третього розширення ЄЕС на європейські інтеграційні процеси

3.8 Напрямки завершення формування єдиного ринку. Єдиний європейський акт

3.9 Гармонізація технічних норм і стандартів. Податкова уніфікація. Лібералізація транспортних, фінансових ринків та ринків державних закупівель

Основні терміни і поняття

Єдиний внутрішній ринок, поняття, мета, завдання та основні принципи його існування. Механізми реалізації свобод: вільне переміщення товарів, послуг, робочої сили і капіталу. Свобода підприємництва, інтернаціоналізація й глобалізація виробництва, капіталу, ринку робочої сили, інформаційного простору.

Література

Основна

1. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. / Д.Г. Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.

2. Філіпенко А.С. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. — 304 с.

3. Шнирков О.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. / О.І. Шнирков, В.В. Копійка, В.І. Муравйов - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.

4. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. / О.І. Шнирков – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.

5. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.

Додаткова

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія/ [М.С.Гамов, А.О.Єгоров, Г.Л.Кладова та ін.]- Запоріжжя: ЗНТУ, 2010.- 191 с.

2. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція] / І. Грицяк, О. Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2009.- № 2.- С. 200-210.

3. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центральна-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М. Бліхар// Актуальні проблеми економіки. - 2008.- № 7.- С. 3-8.

4. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.

5. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В. Чалий// Зовнішні справи. - 2007.- № 10.- С. 16-18.

Електронний ресурс

1. The world factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

2. Official Journal of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/>

3. European Commission-Enterprise and Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/>

На Європу припадало $\frac{3}{4}$ всіх людських утрат за роки війни.

У 1945 р, виробництво промислової продукції в країнах Західної Європи складало 50% від рівня 1939 р., сільськогосподарської - одну третину.

Була зруйнована транспортна інфраструктура: 50% залізниць Італії, майже цілком французькі порти, система мостів і каналів Нідерландів тощо.

У катастрофічному стані перебували фінанси європейських держав: державний борг воюючих країн зріс у цілому втричі - вчетверо, в Німеччині - в 10 разів.

Зростання цін досягло 132% у Великобританії, 165% - у Франції. Поставки по ленд-лізу створили значну заборгованість західноєвропейських держав перед США, золотовалютних резервів катастрофічно не вистачало, обмінні курси були зруйновані.

• Першочерговим для європейців стало завдання пошуку шляхів **відновлення економіки і формування системи безпеки на континенті.**

Головні чинники Євроінтеграції на початку шляху до єдиної Європи наведено на рис.

Чинники європейської інтеграції

Пошук відповідей на запитання

а) З чого починати об'єднання?

- Політичний союз і спільні інститути (теоретики федералізму).
- Економічна інтеграція (функціоналістська концепція).
- Об'єднання культур.

б) Яким мав бути європейський союз?

- Федерація (наднаціональне керівництво)
- Конфедерація (збереження державного суверенітету)

в) Якими будуть взаємовідносини “великих” і “малих” держав?

Бар'єри на шляху створення єдиного ринку країн ЄЕС

Створення в межах ЄЕС митного союзу (МС) передбачало відмову держав-членів від мита на імпорту та експорт товарів і будь-яких інших стягнень еквівалентної дії, а також прийняття спільного митного тарифу стосовно третіх країн.

Товари, які надійшли з третьої країни, можуть вільно перемішуватися всередині Спільноти, якщо всі процедури щодо імпорту були виконані, а мито й усі інші стягнення еквівалентної дії були сплачені в державі-імпортері

Процес було повністю завершено 1 липня 1968 року, за 18 місяців до встановленого терміну.

Поступове скасування тарифів не призвело до великих ускладнень у промисловостях держав-членів. Держави, що приєдналися до Спільноти згодом, мали п'ятирічний перехідний період для скасування митних зборів на торгівлю всередині МС.

Однак, після скасування митних тарифів між державами Спільноти спалахнула справжня "війна прикордонних формальностей". Держави-члени прагнули захистити національного виробника й одночасно запобігти зменшенню обсягу власних виробничих сил.

Для досягнення такої мети залишилися різноманітні технічні, фізичні, податкові бар'єри.

Обмежувальний ефект цих бар'єрів часто завдавав шкоди навіть більшій, ніж митні збори та кількісні обмеження.

Фактично, якщо митні бар'єри лише підвищують ціни на імпортовану продукцію або кількісно обмежують обсяг імпорту, то згадані нормативні положення можуть просто заблокувати імпорт певної продукції.

Усування зазначених бар'єрів виявилось набагато складнішим процесом та зайняло втричі більше часу, ніж ліквідація митних перешкод.

Економічні результати вільного товарообігу в межах митного союзу були незаперечними. В період від 1958 до 1968 року обсяг торгівлі між шістьма державами-членами, що заснували Спільноту, та третіми країнами збільшився **втричі**, а торгівля в межах власне Спільноти зросла **вдев'ятеро**.

Таке винятково високе зростання обсягів торгівлі стало основним чинником розвитку економіки та поліпшення рівня життя в перших шести державах-членах ЄЕСп.

Тема 4. Економічний і валютний союз, мета і завдання створення, принципи існування.

План

- 4.1 Пошуки шляхів валютної стабілізації у Європі У 60-70-ті рр.
- 4.2 План П.Вернера – перша спроба масштабної координації валютної і грошово-кредитної політики ЄЕС.
- 4.3 Європейська „валютна змія”.
- 4.4 Заснування Європейської валютної системи.
- 4.5 Елементи Європейської валютної системи.
- 4.6 Етапи створення Європейського економічного та валютного союзу.
- 4.7 Європейська система центральних банків та Європейський центральний банк.
- 4.8 Здобутки, проблеми та перспективи функціонування Європейського економічного та валютного союзу.

Основні терміни і поняття

Економічна і валютно-фінансова інтеграція .Римський договір. Європейський платіжний союз. План Вернера (1969 р.). Європейська „валютна змія”. Європейська валютна система, принципи її функціонування. Регулювання валютних курсів в Європейській валютній системі. Валютна інтеграція в рамках Єдиного Європейського Акту. План Делора. Переваги та недоліки переходу до єдиної європейської валюти.

Література

Основна

1. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.
2. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З.О. Луцишин – К. Видав.центр. “ДруК”, 2002.- 320с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен– К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
4. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англ. / С. Роузфілд – К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
5. Проді Р. Задум об’єднаної Європи; пер. з італійської. / Р. Проді– К.: К.І.С., 2002. – 164 с

Додаткова

1. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.
2. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В. Чалий// Зовнішні справи. - 2007.- № 10.- С. 16-18.
3. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави / О.Д.Байда // Наукові праці. Сер.: Економічна. - Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.
4. Pelkmans S. European Integration: Methods of Economic Analysis / S. Pelkmans – Pearson Education Limited, England, 2001. – 472 p.
5. Hansen J.D. An Economic Analysis of the EU / J.D. Hansen, J.U. Nielsen. – The McGraw-Hill Companies, London, 1997. – 512 p.
6. El-Agraa A.M. The European Union: Economics and Policies / A.M. El-Agraa – Financial Times/Prentice Hall, 2001. – 420 p.
7. Hitris Theo. European Union Economics / Theo Hitris – Pearson Education Limited, England, 2003. – 463 p.

Електронний ресурс

1. Центр документатиї ЕС Інститута Європы РАН <http://www.edc-aes.ru/site/en/link.html>
2. Bank of England [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/>
3. Europe-Policy areas: Economic and Monetary Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/emu/index_en.htm
4. EU Economic and Monetary Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2009/EUFocus-EMU-Jan2009>.

План Вернера перша спроба масштабної координації валютної і грошово-кредитної політики ЄЕС.

Договір про ЄЕС не передбачав спільної діяльності Співтовариства в економічній і валютній політиці. Очікувалося, що

розвиток торгівлі сам по собі спричинить зближення національних політик у цих сферах.

Стаття 107 Римського договору містила **передумови валютної інтеграції**:

“... кожна країна-член розглядає свою політику стосовно валютних курсів як сферу загальних інтересів.”

Повноваження **Валютного комітету**, заснованого згідно з 105-ю статтею з метою спостереження за ситуацією в державах-членах і в Співтоваристві в цілому, свідчили, що в 60-х роках валютне співробітництво перебувало на стадії обміну інформацією. З метою проведення консультацій з питань валютної політики в 1964 р. було засновано **Комітет директорів Центральних банків**, а також **Комітет бюджетної політики**. Лише з посиленням інфляційних розбіжностей після 1966 р. і фінансової кризи у Франції в 1968-1969 роках Шістка дійшла згоди щодо координації економічної й валютної політики.

Фінансова криза 1968 р. поставила під загрозу Бреттон-Вудську систему золотовалютного стандарту, яка забезпечувала валютну стабільність, необхідну для функціонування Спільного ринку.

У 1971 р. централізовані золоті запаси США були в 6 разів меншими від доларової суми, яка перебувала в міжнародному обігу.

Франція генерала де Голля, який ще з 1965 р. виступав проти світової монетарної системи золотого валютного стандарту, в 1967 р. поставила вимогу оплатити золотом свої запаси доларів. Ціна золота підскочила проти вартості долара з 35 до 40 доларів за унцію.

У цілому, протягом 1968-1972 років посилились інфляційні розбіжності між країнами-учасницями ЄЕС.

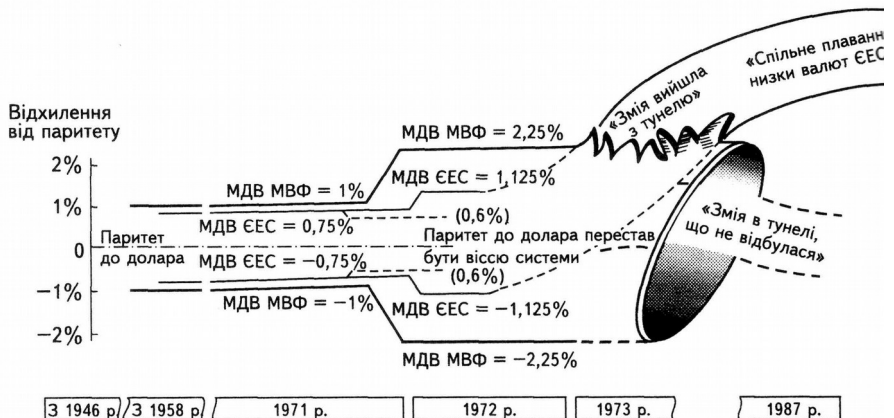
Франк був послаблений внаслідок соціально-політичної кризи у Франції травня-червня 1968 р. У другій половині 1968 р. відбувалося знецінення цієї валюти. Ж.Помпиду був змушений 8 серпня 1969 р. прийняти рішення про девальвацію франка на 12,5%. Спекулятивні капітали покидали знецінені долар і франк та спрямувалися в німецьку марку, що спричинило її ревальвацію 24 жовтня 1969 р. на 9,3%. Валютна нестабільність спричинювала викривлення конкуренції: зміни курсових паритетів створювали умови для переваг експорту одних країн за рахунок інших. Коливання обмінних курсів ускладнювали також діяльність чисельних підприємств, які розпоряджалися багатовалютними резервами.

Монетарна стабільність була одним із вирішальних аспектів ССП. Її здійснення вимагало наявності міри, загальної для різних валют, як для підтримки установчих цін у національній валюті, так і для функціонування механізму "імпортні компенсаційні збори/експортні субсидії" в зовнішній торгівлі Співтовариства.

Функціонування європейської валютної змії продемонструвало декілька технічних недоліків.

По-перше, тоді як марка зростала на 1,125% по відношенню до свого курсу в доларах, франк не міг знецінюватися більше, ніж на 1,125% по відношенню до свого курсу в доларах із тим, щоб подвійний паритет - марка/франк не утворював розриву більшого за 2,25%, тобто, коли зростала вартість сильної валюти, вона тягнула за собою всі інші валюти, які входили до „валютної змії”.

По-друге, без фунта стерлінгів, французького франка й італійської ліри “змія” перетворювалася на зону німецької марки, тобто зону валют, які могли утримувати паритет із німецькою валютою. Отже, у змії залишилися лише валюти Бенілюксу й Данії, тоді як шведська й норвезька крони покинули її 28 серпня 1977 р. і 12 грудня 1978 р. відповідно. Таким чином, європейська валютна змія, яка була ключовим пунктом плану Вернера, не змогла витримати першого нафтового потрясіння.

Європейська «валютна змія»

Відтепер європейські валюти вільно коливалися, але підтримували між собою визначену межу коливання, встановлену на рівні 2,25%. Англійський і ірландський фунти, також як і італійська ліра від цього тимчасово звільнялися. Щоб не перевищувати максимальну амплітуду коливання, німецька марка була ревальвована на 3%.

21 квітня 1975 р. країни-члени ЄС вирішили прийняти нове визначення Європейської розрахункової одиниці, що детермінувалося появою спеціальної міжнародної платіжної одиниці - СДР. Європейська розрахункова одиниця обчислювалася на базі "валютного кошика" дев'яти національних валют країн-членів ЄС з урахуванням їхньої питомої ваги у валовому продукті й внутрішній торгівлі Співтовариства протягом 1969-1972 років.

1 Розрахункова одиниця = 1,15 французького франка + 0,828 німецьких марок + 0,0885 фунтів стерлінгів + 109 італійських лір + 0,286 нідерландських гульденів + 3,66 бельгійських франків + 0,14 люксембурзьких франків + 0,217 датських крон + 0,00759 ірландських фунтів.

Приклад: Квітень 1975 р. – вартість 1 Р.О. у FF:

$[1,15 + (2,30 \times 0,828) + (2,135 \times 0,286) + \dots] \text{ FF} = 5,8974 \text{ FF}$,

• де 2,30 - курс марки у франках у Франкфурті; 2,135 - курс гульдена у франках в Амстердамі і т.д.

Ці вимоги визначили створення в 1962 р. Європейської розрахункової одиниці - валютного стандарту, еквівалентного золотому паритетові США, зареєстрованого МВФ (888 мг золота).

1 Заснування Європейської валютної системи

• Створення Європейської валютної системи (ЄВС) диктувалося, насамперед, прагненням Західної Європи забезпечити фінансову стабільність і самостійність, послабивши залежність європейських валют від долара, що дало б можливість уникнути втрат, пов'язаних із періодичними кризами цієї валюти, а також успішніше протистояти заокеанській конкуренції.

• (Найбільш послідовним прихильником такої політики виступав президент Франції В. Жискар д'Естен).

• Канцлер Німеччини Гельмут Шмідт вважав, що досягнення монетарної стабілізації є наслідком довгострокової конвергенції макроекономічних показників (стабільності цін і валютних курсів,

зайнятості, зовнішньоторговельного сальдо), тобто макроекономічної політики (кредити, бюджет) **і структурних досягнень** (конкурентоспроможність).

- З огляду на зміцнення франка навесні 1978 р. Г. Шмідт погодився із французькими аргументами; Європейська рада в Бремені (6-7 липня 1978 р.) підтримала франко-німецьку ініціативу і доручила міністрам фінансів розробити проект ЄВС.

Порівняльні економічні індикатори Франції та Німеччини, 1972-74 рр.

	Inflation			Economic Growth		
	1972	1973	1974	1972	1973	1974
France	5.9	7.2	14.0	5.6	6.6	4.7
Germany	5.7	7.2	7.0	3.0	5.5	0.5

- 6 березня 1978 р. розпочався **перший етап формування ЄВС**, яка включала в себе **три основних елементи: Європейську валютну одиницю (ECU), механізм фіксованих обмінних курсів (ERM), систему валютного й фінансового співробітництва.**

ЕКЮ (європейська валютна одиниця) - спеціальна розрахункова одиниця, обчислювалася шляхом додавання дев'яти валют країн-учасниць ЄЕС із тим же коефіцієнтом зважування, що й у 1975 р. Лише вступ драхми в ЕКЮ 17 вересня 1984

Підготовчий етап будівництва ЄВС

Голови держав і урядів країн-членів Співтовариства під час сесії Європейської ради в Мадриді (червень 1989 р.) виступили з новою ініціативою щодо Економічного й валютного союзу (ЄВС), розглядаючи його формування як **частину програми по завершенню будівництва єдиного ринку**. Таким чином, Співтовариство повернулося до вирішення задачі, яку західним європейцям не вдалося реалізувати в 70-ті роки.

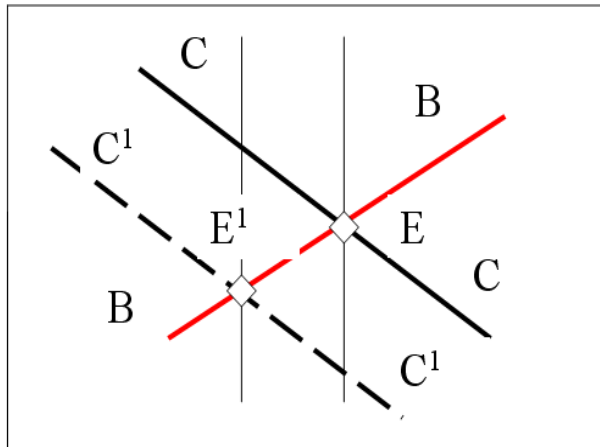
Очікувані здобутки

- Очікувалося, що будівництво ЕВС сприятиме ефективному функціонуванню єдиного європейського ринку, стимулюватиме внутрішню конкуренцію, забезпечить збереження високого рівня соціального захисту європейців, створить нові можливості для інвестування, економічного зростання й зайнятості.

- Завершення формування ЕВС повинно було посилити позицію ЄС у світовій економіці, підвищити його конкурентоспроможність, а також сприяти стабілізації світової економіки у довгостроковій перспективі.

- Передбачалось, що єдина європейська валюта зможе стати другою резервною валютою після долару.

Здобутки
та витрати
при утворенні
валютного союзу

Об'єм торгівлі/ВВП

Статичний (C-C) та динамічний ефекти при утворенні валютного союзу

Можливі негативні наслідки

- Водночас, висловлювались застереження, що введення єдиної валюти ліквідує роль курсових коливань національної валюти як барометра економічної політики і макроекономічної кон'юнктури країн-членів Співтовариства.

- До того ж, втрата валютного суверенітету позбавить національні уряди інструменту протистояння внутрішнім і зовнішнім валютно-фінансовим і економічним кризам.

- Європейська рада в Мадриді (червень 1989 р.) прийняла рішення щодо початку першого етапу будівництва ЕВС з 1 липня 1990 р.

- З цього дня був лібералізований фінансовий ринок для восьми країн-членів ЄЕС: Бенілюксу, ФРН, Франції, Великобританії, Італії, Данії. Для інших країн-членів ЄЕС лібералізація фінансових ринків відбулася з 1 січня 1993 р.

•

Тема 5. Інституційно-політична будова Європейського Союзу. Критерії членства та процедура вступу до ЄС. План

1. Європейські Спільноти та Європейський Союз
2. Принципи субсидіарності та пропорційності
3. Правова система Спільноти
4. Фінанси Спільноти
5. Структура та функції європейських інституцій
6. Процедура ухвалення рішень
7. Критерії членства та процедура вступу до ЄС
8. Останні розширення ЄС

Основні терміни і поняття

Економічна інтеграція і геополітичні зміни. Політичний устрій країн-членів ЄС. Політична інтеграція: історія, завдання, методи. Провідні інституції ЄС: Європейська комісія, Європейська Рада і Рада міністрів, Європейський Парламент. Інші інституції та органи. Ухвалення рішень та міжінституційна динаміка. Процедура вступу до ЄС. Копенгагенські критерії. Оцінка здатності України виконати критерії членства у ЄС.

Література Основна

1. Шнирков О.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. / О.І. Шнирков, В.В. Копійка, В.І. Муравйов - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.
2. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. / О.І. Шнирков – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.
3. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.
4. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен– К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
5. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англії. / С. Роузфілд – К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
6. Договори, учреждающие Европейские Сообщества. Документы Европейского Союза. Т. I / Отв. ред. Борко Ю. А. М., 1994. С. 167-168.

Додаткова

1. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центральна-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М. Бліхар// Актуальні проблеми економіки. - 2008.- № 7.- С. 3-8.
2. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.
3. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В. Чалий// Зовнішні справи. - 2007.- № 10.- С. 16-18.
4. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави / О.Д.Байда // Наукові праці. Сер.: Економічна. - Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.
5. Pelkmans S. European Integration: Methods of Economic Analysis / S. Pelkmans – Pearson Education Limited, England, 2001. – 472 p.
6. Hansen J.D. An Economic Analysis of the EU / J.D. Hansen, J.U. Nielsen. – The McGraw-Hill Companies, London, 1997. – 512 p.

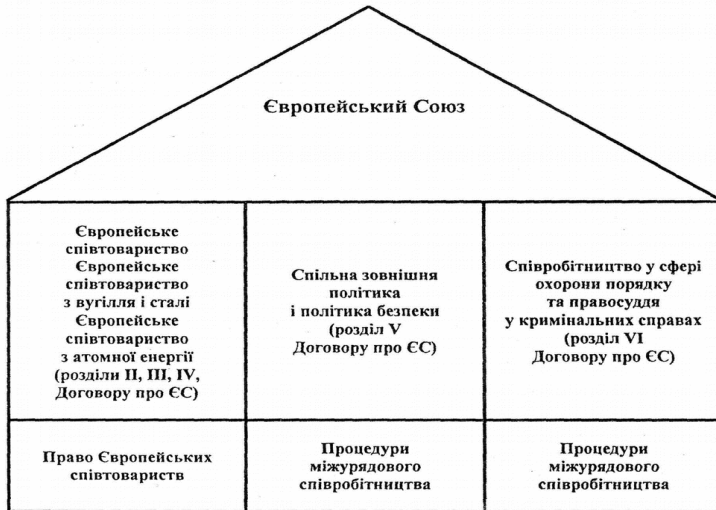
7. El-Agraa A.M. The European Union: Economics and Policies / A.M. El-Agraa – Financial Times/Prentice Hall, 2001. – 420 p.
8. Hitris Theo. European Union Economics / Theo Hitris – Pearson Education Limited, England, 2003. – 463 p.

Електронний ресурс

1. European Commission: Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
2. European Commission: Economic and Financial Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm
3. European Navigator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ena.lu/>
4. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/index.htm>
5. A Single Market for Capital [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/index_42_en.htm

1. Європейські Спільноти та Європейський Союз

"Три стовпи" Європейського Союзу: перший — Європейська Спільнота (ЄСп), другий — спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗБП) і третій - юстиція та внутрішні справи (ЮВС).

Три опори ЄС

Європейський Союз ліпше уявляти як **конструкцію, що постійно змінюється.**

- "Європейська Спільнота" існує та зростає під дахом "Європейського Союзу".

- Це також стосується й інших двох Спільнот — з вугілля та сталі та з атомної енергії, які дуже часто плутають з Європейською Спільнотою і також називають „Спільнотою”.

- Цілком правильно говорити про "Спільноту" стосовно всього, що було збудовано до 1 -го листопада 1993 року. У цьому контексті треба відзначити, що Європейська Спільнота є суб'єктом міжнародного права, що передбачає повноваження укладати угоди, тоді ж як Союз таких прав не має.

Амстердамський договір (англ. *Treaty of Amsterdam*) — є результатом міжурядової конференції, яка розпочала свою роботу на засіданні Європейської Ради в Турині 29 березня 1996 р. Договір ухвалено на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти держав-членів.

Набрав чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх державах-членах згідно з національними конституційними вимогами.

Тема 6. Єдина політика країн Євросоюзу в головних секторах економіки

План

- 1 Торговельна політиці
- 2 Промислова та підприємницька політика
- 3 Дослідна політика
4. Енергетична політика
5. Сільськогосподарська політика

Основні терміни і поняття

Методи і інструменти торговельної політики ЄС на зовнішніх товарних ринках. Торговельні преференції та секторальні особливості спільної торговельної політики ЄС. Конкуренція, промислова і підприємницька політика. Спільна сільськогосподарська, енергетична та транспортна політика. Політика наукових досліджень і технологій.

Література Основна

1. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.
2. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З.О. Луцишин – К. Видав.центр. “Друк”, 2002.- 320с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен– К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
4. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англї. / С. Роузфілд – К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
15. Проді Р. Задум об’єднаної Європи; пер. з італійської. / Р. Проді– К.: К.І.С., 2002. – 164 с.

Додаткова

1. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція] / І. Грицяк, О. Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2009.- № 2.- С. 200-210.

2. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центрально-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М. Бліхар// Актуальні проблеми економіки. - 2008.- № 7.- С. 3-8.

3. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.

4. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В. Чалий// Зовнішні справи. - 2007.- № 10.- С. 16-18.

5. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави / О.Д.Байда // Наукові праці. Сер.: Економічна. - Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.

Електронний ресурс

1. European Commission-Enterprise and Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/>

2. ECB: European Central Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>

3. European Commission: Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

Розглянемо політику ЄС в головних секторах економіки, а саме у:

торгівлі
сільському господарстві,
промисловості та підприємстві,
дослідній діяльності,
енергетиці та
транспорті

1 Спільна торговельна політика полягає в застосуванні до експортно-імпортних операцій "спільного режиму". Принциповим елементом цієї політики є спільний митний тариф (СМТ).

Інструменти торговельної політики ЄС на товарних ринках

Література

Основна

1. Чужиков В. І. Економіка зарубіжних країн: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 308 с.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен— К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
3. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англ. / С. Роузфілд — К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
4. Проді Р. Задум об'єднаної Європи; пер. з італійської. / Р. Проді— К.: К.І.С., 2002. — 164 с.
5. Договори, учреждающие Европейские Сообщества. Документы Европейского Союза. Т. I / Отв. ред. Борко Ю. А. М., 1994. С. 167-168.

Додаткова

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія/ [М.С.Гамов, А.О.Єгоров, Г.Л.Кладова та ін.] - Запоріжжя: ЗНТУ, 2010.- 191 с.

. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція] / І. Грицяк, **О. Хоменко**// **Вісник Національної академії державного управління при Президентові України**. - 2009.- № 2.- С. 200-210.

3. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центрально-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М. Бліхар// Актуальні проблеми економіки. - 2008.- № 7.- С. 3-8.

4. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.

5. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна – Європейський

Електронний ресурс

1. European Commission: Economic and Financial Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm

2. European Navigator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ena.lu/>

3. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/index.htm>

1 Країни Європейського Союзу в системі світогосподарських зв'язків

Починаючи з 2002 р. всі основні показники Євросоюзу розраховуються в євро, за ними ж проводяться порівняння з іншими країнами як правило за ринковим курсом валют. Станом на початок 2004 р. в країнах ЄС — 12, тобто тих, які входять до Європейського монетарного Союзу (ЄС — 15, за винятком Великобританії, Данії, Швеції), за розрахунками Евростату вироблявся сумарний ВВП у розмірі 7616 млрд євро, в ЄС — 15 — 9875 млрд євро, в США — 11 560 млрд євро, Японії — 4359 млрд євро. З цього випливало, що навіть збільшення кількості населення країн ЄС навряд чи змінить співвідношення в Євросоюзі. Якщо взяти середній показник ВВП на душу населення за моделлю ЄС — 15 станом на 1 січня 2004 р. за

100 %, то аналогічний у США становить 153,4 %, Японії — 133,0 %, Люксембурзі — 204,3 %, Ірландії — 142,7 %, ФРН — 105,2 %, Великобританії — 115,0 %, Франції — 102,2 %, Італії — 91,3 %. Проте більш масштабне відставання мають такі країни, як Іспанія — 73,3 %, Греція — 56,8 %, Португалія — 52,8 %. Реально це означає, що європейські «новобранці», яким притаманні більш низькі показники ВВП (30—60 %), матимуть досить тривалий період конвергенції з аутсайдерами ЄС — 15. Позитивною для ЄС рисою об'єднаної економічної системи може слугувати міжнародна торгівля, де чітко простежуються переваги євроінтеграції передусім на рівні зниження трансакційних витрат. У 1990-ті рр. країни Євросоюзу продовжили зміцнювати своє становище на світових ринках. У 1997 р. експорт п'ятнадцятки у 2,7 рази перевищував американський (37,9 % світового). Питома вага країн в експорті капіталу в формі прямих іноземних інвестицій зросла до 25 % (1991—1993), хоча західноєвропейські ТНК за масштабами закордонних інвестицій поступалися американським корпораціям. Разом з тим, на країновому рівні цей процес не був рівномірним. Питома вага ФРН у прямих іноземних інвестиціях суттєво зростала, а Великобританії та Франції зменшувалася. Проте за обсягом прямих іноземних інвестицій Великобританія й досі випереджає інші західноєвропейські країни. Протягом 1990-х рр. у країнах Євросоюзу відбувалося швидке зміння пропорцій між вартістю продукції закордонних дочірніх підприємств та величиною ВВП на користь закордонного виробництва. Майже 20 % ВВП Великої Британії, Бельгії та Нідерландів було переміщено за кордон. Основними ринками для інвестицій виступають США. Поступово зростає потік інвестицій у країни Центральної та Східної Європи (особливо в Польщу, Угорщину та Чехію).

Галузями, які на початку ХХІ ст. забезпечували європейським країнам глобальну конкуренцію, є:

Тема 8. Роль , місце і завдання Європейського Союзу у світовому господарстві.

План

1. Загальна характеристика економіки ЄС. Порівняльний аналіз ЄС та США
2. Сучасні макроекономічні показники ЄС

Основні терміни і поняття

Торговельні преференції та секторальні особливості спільної торговельної політики ЄС. Конкуренція, промислова і підприємницька політика. Спільна сільськогосподарська, енергетична та транспортна політика. Політика наукових досліджень і технологій.

Література Основна

1. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.
2. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З.О. Луцишин – К. Видав.центр. “Друк”, 2002.- 320с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен– К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
4. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англії. / С. Роузфілд – К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
5. Проді Р. Задум об’єднаної Європи; пер. з італійської. / Р. Проді– К.: К.І.С., 2002. – 164 с.

Додаткова

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія/ [М.С.Гамов, А.О.Сгоров, Г.Л.Кладова та ін.]– Запоріжжя: ЗНТУ, 2010.- 191 с.
2. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція] / І. Грицяк, О. Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2009.- № 2.- С. 200-210.
3. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центрально-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М. Бліхар// Актуальні проблеми економіки. - 2008.- № 7.- С. 3-8.

4. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р. Сіденко// Фінанси України. - 2007.- № 9.- С.143-150.

Електронний ресурс

1. Центр документації ЕС Інститута Європы РАН
<http://www.edc-aes.ru/site/en/link.html>
2. Bank of England [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/>
3. Europe-Policy areas: Economic and Monetary Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/emu/index_en.htm
13. EU Economic and Monetary Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2009/EUFocus-EMU-Jan2009>.

1 Економіка Європейського Союзу є найпотужнішою у світі. Так за даними ЦРУ США (The World Factbook - Central Intelligence Agency) за підсумками 2009 р. обсяги ВВП ЄС становили 14,510 трлн. дол. США, що складає 23,31% від суми загальносвітового ВВП. На другому місці економіка США – 14,260 трлн. дол. (22,90% світового ВВП). До п'ятірки світових лідерів входять також Китай – 8,791 трлн. дол. (14,12% світового ВВП), Японія – 4,141 трлн. дол. (6,65% світового ВВП) і Індія – 3,561 трлн. дол. (5,72% світового ВВП). Росія займає восьме місце у світі з показником 3,40% світового ВВП, Україна – 40 місце (0,47%). (табл. 1).

Економічна криза, яка стрімко розгорнулася по всьому світу у 2008 р. призвела до скорочення світового ВВП у 2009 р. проти попереднього 2008 р. на 8,4 трлн. дол. (або 22 %), ВВП США знизився на 2,4%, ЄС на 4,2%, Росії на 7,9% та України на 14,1%.

ВВП країн світу за паритетом купівельної спроможності у 2008-2009 рр. [5]

Місце у світі за рівнем ВВП (2008/2009 р.)	Країна	ВВП (ПКС), трлн. дол.		Частка у світовому ВВП, %	
		2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.
Всього у світі		70,650	62,250	100,00	100,00
1	Європейський Союз	14,960	14,510	21,17	23,31
2	США	14,580	14,260	20,64	22,90
3	Китай	7,800	8,791	11,04	14,12
4	Японія	4,487	4,141	6,35	6,65
5	Індія	3,319	3,561	4,70	5,72
6	Німеччина	2,863	2,812	4,05	4,52
7	Великобританія	2,228	2,165	3,15	3,48
8	Росія	2,225	2,117	3,15	3,40
33/40	Україна	0,360	0,294	0,51	0,47

*При порівнянні ВВП різних країн, аби усунути цінову різницю, розраховують паритети купівельної спроможності (ПКС), які використовують як множник при конвертації валют.

При цьому слід відмітити, що зростання економіки ЄС постійно відбувалося на протязі 10 років з 1999 р. до 2008 р. Загальний приріст ВВП за паритетом купівельної спроможності у цей період склав 2023 млрд. євро. Максимального приросту ВВП за абсолютними показниками було досягнуто у 2007 р. – 671 млрд. євро, а мінімальний - у кризовому 2008 р. – 155 млрд. євро. У 2009 р. відбулося падіння обсягів ВВП на рівні 525 млрд. євро - з 12508 до 11983 млрд. євро.

Порівняльний аналіз обсягів ВВП ЄС і США дозволяє стверджувати, що на протязі останніх 11 років між Європейською економікою та економікою США ведеться гостра конкурентна боротьба; лідером економічного змагання до 2002 р. включно були Сполучені Штати Америки, проте з 2003 р. Європейський Союз за обсягами ВВП випереджує найпотужнішу економіку і посягає перше місце у світі. Таким чином, Європейський Союз у сучасному світі відіграє одну з провідних ролей на політичній та економічній аренах. При порівнянні темпів розвитку економіки Євросоюзу з економікою США (рис. 1) можна зробити наступні висновки. Темпи приросту реального ВВП ЄС і США мали незначну розбіжність: річний приріст у США становив 4,8%, ЄС - 3,0%. На протязі 2000-2007 рр. темпи розвитку економіки Євросоюзу та головного його конкурента США майже не відрізняються – різниця становить приблизно 1%, а у 2008 – 0,5%. У 2009 р. в економіках ЄС і США спостерігалось синхронне падіння темпів ВВП (ЄС - 4,2%, США - 2,4%). При цьому слід відмітити, що генератором світової фінансово-економічної кризи були Сполучені Штати, а темпи падіння європейської економіки за

підсумками 2009 р. майже удвічі перевищили темпи падіння американської економіки.

Тема 9. Економічне співробітництво України і ЄС, сучасні інтеграційні процеси.

План

1. Концептуальні основи зовнішньоекономічної стратегії України
2. Інституціонально-правові основи економічного співробітництва
3. Торговельно-економічне співробітництво України з країнами ЄС
4. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС: можливий формат та перспективи

Основні терміни і поняття

Торговельна політика ЄС щодо України. Розвиток співробітництва Україна – ЄС: від концепції партнерства до стратегії сусідства. Україна в економічних концепціях сусідства Європейського Союзу. Основні форми економічної співпраці ЄС з Україною.

Література

Основна

1. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В. Чалий// Зовнішні справи. - 2007.- № 10.- С. 16-18.
2. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави / О.Д.Байда // Наукові праці. Сер.: Економічна. - Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.
3. Pelkmans S. European Integration: Methods of Economic Analysis / S. Pelkmans – Pearson Education Limited, England, 2001. – 472 p.
4. Hansen J.D. An Economic Analysis of the EU / J.D. Hansen, J.U. Nielsen. – The McGraw-Hill Companies, London, 1997. – 512 p.
5. El-Agraa A.M. The European Union: Economics and Policies / A.M. El-Agraa – Financial Times/Prentice Hall, 2001. – 420 p.

Додаткова

1. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І Шнирков та ін. –К.: Либідь, 2002. – 582 с.
2. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З.О. Луцишин – К. Видав.центр. “ДрУК”, 2002.- 320с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції; пер. з англ. / Д. Дайнен– К.: „К.І.С.”, 2006, - 696 с.
4. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи; пер. з англії. / С. Роузфілд – К.: „К.І.С.”, 2005, - 370 с.
5. Проді Р. Задум об’єднаної Європи; пер. з італійської. / Р. Проді– К.: К.І.С., 2002. – 164 с.
6. Договори, учреждающие Европейские Сообщества. Документы Европейского Союза. Т. I / Отв. ред. Борко Ю. А. М., 1994. С. 167-168.

Електронний ресурс

1. ЕЦБ: European Central Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>
2. European Commission: Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
3. European Commission: Economic and Financial Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm
4. European Navigator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ena.lu/>
5. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/index.htm>

1 Україна виступає на міжнародній арені з позицій великої європейської держави, яка має чималий потенціал саморозвитку. Держава домагається взаємовигідного, рівноправного партнерства в двосторонніх відносинах, активно виступаючи проти всяких спроб дискримінації і тиску.

Важливими напрямками зовнішньоекономічної політики України є:

- захист національних економічних інтересів;
- захист інтересів національного товаровиробника на зовнішніх ринках;
- вдосконалення структури зовнішньої торгівлі;
- національне державне регулювання, стимулювання експорту і контроль імпорту;
- протидія товарній експансії і агресії;
- протидія демпінгу з боку зарубіжних товаровиробників;
- раціональне використання транзитних можливостей країни;
- стимулювання розвитку виробництва, імпорт заміennих товарів і технологій;
- посилення державного контролю і регулювання зовнішньоекономічних відносин регіонів і суб'єктів господарювання.

Вирішення питання про входження до міжнародної економіки потребує від України чіткого визначення стратегічних і тактичних цілей зовнішньоекономічної політики [5]. З огляду на економічну і політичну ситуацію, що склалася у світі, стратегічні цілі формування зовнішнього сектору економіки України визначаються як орієнтація країни на подальше багатовекторне співробітництво з країнами СНД, а також на європейські інтеграційні структури, які розвиваються на основі ЄС.

Набуття Україною членства в ЄС відповідає довгостроковим інтересам України і передбачає:

- проведення переговорного процесу та підписання угоди про асоціацію України та ЄС, яка визначатиме новий формат відносин і наблизитиме країну до кінцевої мети – утворення передумов набуття повноправного членства в Євросоюзі;
- проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, який передбачатиме функціонування ринкових інститутів, гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні та недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;
- приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;

- виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна зможе бути краще інформованою про внутрішні перетворення у Євросоюзі, брати неформальну участь у переговорах стосовно питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримати полегшений та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;

- проведення переговорного процесу та створення митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

1. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.; Європейський Союз: Історія і засади функціонування: Навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. – К.: Знання. – 2009. – 751 с.
2. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.
3. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. – 304 с.
4. Шнирков О.І., Копійка В.В., Муравйов В.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.
5. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.
6. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.; Європейський Союз: Історія і засади функціонування: Навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. – К.: Знання. – 2009. – 751 с.
7. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.
8. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. - К.: Знання України, 2004. – 304 с.
9. Шнирков О.І., Копійка В.В., Муравйов В.І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268 с.
10. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: Монографія. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2005 – 152 с.
11. Світова економіка: Підручник/ А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2002. – 582 с.
12. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К. Видав. центр. “Друк”, 2002.- 320с.
13. Романо Проді. Задум об'єднаної Європи. Пер. з італійської. – К.: К.І.С., 2002

14. Договоры, учреждающие Европейские Сообщества. Документы Европейского Союза. Т. I / Отв. ред. Борко Ю. А. М., 1994. С. 167-168.
15. Договор об учреждении Европейского экономического сообщества (с изменениями, внесенными последующими договорами), Рим, 25 марта 1957 года.-Интернет:-
<http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new/cgi-bin/show.cgi>
16. Договор о Европейском Союзе от 17.02.1992. Интернет:-
<http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new/cgi-bin/show.cgi>

Додаткова література

1. Регіональна економічна політика Європейського Союзу: досвід для України: монографія/ М.С.Гамов, А.О.Єгоров, Г.Л.Кладова, О.О.Нечай.- Запоріжжя: ЗНТУ, 2010.- 191 с.
2. Грицяк І. Основні концепції диференційованої європейської інтеграції : [економічна інтеграція]/ І.Грицяк, О.Хоменко// Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.- 2009.- № 2.- С. 200-210.-
3. Бліхар М.М. Митна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до СОТ: реалії та перспективи для України: [ЦСЄ - Центрально-Східна Європа. Міжнародна економічна інтеграція]/ М.М.Бліхар// Актуальні проблеми економіки.- 2008.- № 7.- С. 3-8.
4. Сіденко В.Р. Потенціал економічного розвитку України в контексті європейської інтеграції/ В.Р.Сіденко// Фінанси України.- 2007.- № 9.- С.143-150.
5. Чалий В. Україна - ЄС: до нового етапу співробітництва: [Україна - Європейський Союз. Міжнародне співробітництво та економічна інтеграція]/ В.Чалий// Зовнішні справи.- 2007.- № 10.- С. 16-18.
6. Байда О.Д. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави/ О.Д.Байда// Наукові праці ... Сер.: Економічна.- Донецьк, 2009.- Вип. 87.- С. 202-208.-
7. Pelkmans. European Integration: Methods of Economic Analysis. – Pearson Education Limited, England, 2001. – 472 p.
8. Hansen, J.U. Nielsen. An Economic Analysis of the EU. – The McGraw-Hill Companies, London, 1997. – 512 p.

- 9.A.M. El-Agraa. The European Union: Economics and Policies. – Financial Times/Prentice Hall, 2001. – 420 p.
- 10.Theo Hitris. European Union Economics – Pearson Education Limited, England, 2003. – 463 p.
- 11.Key indicators for the euro area. - Internet: http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/eurorelated_en.htm.
- 12.The Political economy of Regionalism/ Edited by Edward D. Mansfield and Helen V. Milner – Columbia University Press, NY, 1997. – 337 p.

Электронный ресурс

1. The world factbook [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
2. Official Journal of the European Union [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/>
3. European Commission-Enterprise and Industry [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/>
4. ECB: European Central Bank [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>
5. European Commission: Eurostat [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
6. European Commission: Economic and Financial Affairs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm
7. European Navigator [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ena.lu/>
8. World Economic Forum [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.weforum.org/en/index.htm>
9. A Single Market for Capital [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/internal_market/top_layer/index_42_en.htm
10. Центр документации ЕС Института Европы РАН <http://www.edc-aes.ru/site/en/link.html>
11. Bank of England [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bankofengland.co.uk/>

12. Europe-Policy areas: Economic and Monetary Affairs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu/pol/emu/index_en.htm
13. EU Economic and Monetary Union [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2009/EUFocus-EMU-Jan2009>.